

HOE HET IJMEER TE REDDEN?

Wim van der Schot

Op woensdag 19 maart aanstaande zal de Amsterdamse bevolking zich uitspreken over de aanleg van de woonwijk IJburg in het IJmeer. In de afgelopen maanden hebben voor- en tegenstanders van de aanleg hun argumenten breed uitgemeten. Naar aanleiding van de zeer intensieve pro-IJburg-lobby van de gemeente Amsterdam en andere organisaties, hebben sommigen al de conclusie getrokken dat de strijd inmiddels gestreden is. Deze strijd is echter allerminst gestreden, er is alle reden om nog eens alle krachten te bundelen en een felle eindsprint in te zetten. Onze vogelwerkgroep zou daaraan een steentje kunnen bijdragen.

Als vogelwerkgroep hebben wij weinig ervaring met het voeren van grote acties ten behoeve van het behoud van bedreigde natuurgebieden. Sterker nog, we hebben ons vaak passief opgesteld ten opzichte van de "onontkoombare" aanleg of uitbreiding van bijvoorbeeld woonwijken, havens en industrieterreinen. Wij hebben ons er misschien te gemakkelijk bij neergelegd dat gebieden - waar wij toch zoveel dierbare herinneringen aan hebben - zijn verdwenen of vergaand verloederd. Echter, als wij ons ook de laatste rijke vogelgebieden rond de stad laten ontnemen, dan zal er straks helemaal geen aantrekkelijk reisdoel meer over zijn.

Weinigen beseffen dat één van onze fraaiste vogelgebieden, het IJmeer en omgeving, al decennia lang zwaar onder druk ligt. Tussen Muideren en de Schellingwouderbrug hebben de economische ontwikkelingen diepe littekens in het landschap achtergelaten: de koelwaterverslindende PEN-centrale bij de Vijfhoek, de chemische tijdbom van de Diemerzeedijk, het irritante plezierschieten op het schietterrein, het Amsterdam-Rijnkanaal en de Oostelijke Ringweg met hun verkeerslawaaï, de talrijke hoogspanningsleidingen die vogelslachtoffers veroorzaken en de stankoverlast door de rioolwaterzuivering op het IJ-eiland. Het mag een wonder heten dat er zich toch nog zoveel waardevolle en gevarieerde natuur heeft weten te handhaven, ondanks deze grove aantastingen.

Wij zijn nu echter op het punt beland dat er een definitieve doodsteek gegeven gaat worden aan het IJmeer. Niet alleen wordt er bijna 500 hectare van het ondiepe deel van het meer bebouwd; naast een negatief uitstralings-effect in een gebied van ruim 1000 hectare, worden er nieuwe toegangswegen aangelegd, komen er drie nieuwe jachthavens, en wordt ons waardevolste natuurgebied op de Diemerzeedijk grotendeels omgevormd tot een keurig aangeharkt park. De kans bestaat dat de nieuwe woonwijk een springplank zal blijken te zijn voor een verbinding met Almere. Nieuwe plantekeningen voor de regio tonen deze voornemens ondubbelzinnig aan. Aanleg van het eilandrijk IJburg kan bovendien een havenhoofd gaan vormen voor verdere aantastingen van het Markermeer.

Er wordt door de plannenmakers van IJburg gesproken over compensatie voor de geleden natuurverliezen, door elders de natuurkwaliteit te verhogen. Laat u zich echter geen zand in de ogen strooien. Deze veronderstelde compensatie is in oppervlakte nog minder dan de helft van het geconfisqueerde gebied. De te "verbeteren" gebieden hebben bovendien al een nauwelijks te verbeteren natuurkwaliteit. Het bedoelde gebied, de oeverzone langs de Waterlandse zeedijk, biedt al een waardevol leefgebied voor duizenden watervogels. Compensatie voor definitief vernietigde natuur is alleen mogelijk als deze op locaties waar nog weinig natuurwaarden worden aangetroffen, wordt verwezenlijkt. Een hogere natuurbeschermingsstatus of een beter beheer van de bestaande natuur zou enige compensatie kunnen bieden, maar in de plannen voor IJburg wordt hierover vrijwel niet gesproken.

VOGELRIJKDOM

Veel Amsterdamse vogelaars en andere natuurliefhebbers hebben gedurende de afgelopen jaren talrijke gelukkige ervaringen gekend rond het IJmeer. Voor velen is het een natuurgebied waar men de hectische stad even kan ontvluchten, waar men even op adem kan komen.

Gelegen op korte afstand van de stad, is het waarschijnlijk het soortenrijkste natuurgebied van Amsterdam. Binnen de driehoek IJdoorn-Ringweg Oost-Vijfhoek komen jaarlijks tussen de 80 en 90 vogelsoorten tot broeden, een aantal dat zelfs landelijk - op een vergelijkbaar oppervlak - vrijwel nergens wordt aangetroffen. Vooral zangvogels zijn uitzonderlijk talrijk op en rond de voormalige vuilstortplaats op de Diemerzeedijk. Ze produceren daar in het voorjaar een hartverwarmend koor. De beste zangers, zoals Nachtegaal, Bosrietzangers en Zwartkoppen zijn ware trekpleisters geworden voor stadsbewoners. Ons paradepaardje, de zeldzame Buidelmees, heeft ook het afgelopen jaar weer met succes gebroed. Verder broeden er opmerkelijk veel roofvogels, maar liefst 6 soorten waaronder de "schuwe" Havik die jaarin-jaaruit vlak langs de asfaltweg zijn horst zichtbaar bewoont. Slechtvalken worden er steeds vaker gesignaleerd, en vogelaars hopen dat deze dieren een keer zullen besluiten er te broeden.

Het gebied is niet alleen waardevol voor broedvogels, maar ook van groot belang voor trekvogels. Op het voedselrijke ondiepe IJmeer pleisteren periodiek duizenden eendachtigen, die profiteren van de rijke onderwatervegetatie, de goede visstand en de talrijk voorkomende schelpdieren. Voor de Visdief, Zwarte stern, Aalscholver en andere visetende vogelsoorten is het een onmisbaar foerageergebied. Kuif- en Tafeleend foerageren in soms duizenden exemplaren op Driehoeksmossels. Krakeenden, Meerkoeten, Knobbelzwanen en soms Krooneenden, profiteren van de uitgestrekte Kranswier- en Fonteinkruidvelden. In de vogeltrekperiodes is de soortenrijkdom in het gebied zelfs nog groter. In het najaar ritselt het dan van de lijsterachtigen en zaadeters die zich tegoed doen aan vruchtdragende planten en struiken. In sommige jaren blijken onwaarschijnlijk grote aantallen steltlopers, eenden en zangvogels door het gebied te trekken. Op goede dagen worden er meer dan 10.000 vogels genoteerd. Op de Vijfhoek hebben enige trouwe VWG-leden deze vogeltrek al vele jaren intensief gevolgd. Door de jaren heen hebben zij daar bijna alle regelmatig of onregelmatige voorkomende Nederlandse soorten waargenomen, soms in uitzonderlijk grote aantallen. Het is niet verwonderlijk dat de soortenlijst voor het gebied rond het IJmeer gegroeid is tot meer dan 250 soorten.

Naast de vogels wordt er in het gebied een uitbundige plantenwereld aangetroffen, met name op en rond de voormalige vuilstort. In de zomer treffen we daar een bloemenzee van kruiden en Buddleja's aan. Vooral de Buddleja's of Vlinderstruiken trekken grote aantallen insecten aan, waaronder veel kleurige vlinders. Zelfs de Gehakkelde aurelia en de Koninginnepage zijn er gesignaleerd.

De waarde van het gebied wordt tevens ondersteunt door de gevarieerde zoogdierbevolking. Ruim twintig soorten komen er voor, waaronder reeën, hermelijnen, en vossen. De Ringslang, het enige hier voorkomende reptiel, is inmiddels het symbool geworden van de strijders voor het behoud van dit gebied.

De voorgenomen maatregelen zullen het leefgebied voor deze en andere soorten aanzienlijk doen inkrimpen. De algehele degeneratie van het gebied zal tot gevolg hebben dat veel soorten het hier niet langer redden. Het natuurparadijs aan de rand van de stad zal er dan niet meer zijn.

VWG-ACTIE

Onlangs vernamen wij dat Martin Melchers, stadsecoloog, VWG-lid en ambassadeur voor de natuur rond het IJmeer, door de gemeentelijke bestuurders een spreekverbod heeft opgelegd gekregen. Het is zorgwekkend dat zelfs ondemocratische middelen niet worden geschuwd om de anti-IJburg-lobby mond-dood te maken. Voor onze vogelwerkgroep is het een waarschuwing dat de strijd op het scherp van de snede zal worden uitgevochten. Er is dus alle reden om nu alle mogelijke middelen in te zetten om de Amsterdamse bevolking er van te doordringen dat zij zich met een duidelijk "nee" moeten uitspreken tegen de gemeentelijke plannen. Als vogelwerkgroep kunnen wij daaraan een bijdrage leveren. Dankzij

onze goede vogelkennis kunnen wij gefundeerde argumenten naar voren brengen om de Amsterdammers ervan te overtuigen dat zij hun stem tegen de aanleg moeten uitbrengen.

Ik verwacht dat de hierna volgende argumenten voldoende krachtig zijn om onze stadgenoten van ons standpunt te kunnen overtuigen:

- Aanleg van de woonwijk IJburg betekent een definitieve en onherstelbare vernietiging van een open landschap met hoge natuurwaarden.
- Compensatie voor verlies aan natuurwaarden, in de vorm van voorgestelde natuurontwikkeling elders of kwaliteitsverbetering van de natuur binnen de regio, is niet goed mogelijk of zal zeer onvoldoende gerealiseerd worden.
- Realisering van het project zal onherstelbare schade aanrichten aan bestaande ecologische verbindingzones (het gebied ligt binnen de door de overheid vastgelegde Ecologische Hoofd Structuur), waardoor het voortbestaan van soorten ook op langere termijn bedreigd wordt.
- Na voltooiing van het project zullen er, zowel in kwalitatief als in kwantitatief opzicht, minder natuurwaarden overblijven, met een duidelijk negatief saldo voor landelijke bedreigde "Rode Lijst"-soorten.
- Met name de eerder genoemde vogelsoorten, die voor hun voedselvoorziening afhankelijk zijn van een open IJmeer, zullen een groot deel van hun leefgebied verliezen.
- Bestaande alternatieven voor woningbouw in de bestaande stad zijn door de gemeente niet serieus overwogen, en vormen wel degelijk een realistische optie (compactere en efficiënter bouwen binnen de bestaande agglomeratie).
- Het gemeentelijk besluit om de plannen voor IJburg te ontwikkelen is te lichtvaardig genomen, waarbij de negatieve gevolgen voor natuur en landschap onvoldoende zijn meegewogen of onjuist ingeschat.
- Na voltooiing van het project zal er voor bewoners van de oostelijke stad (en vooral vogelaars en andere natuurliefhebbers) geen aantrekkelijk recreatiegebied meer beschikbaar zijn binnen een redelijke afstand van hun woonplek.

Met bovenstaande argumenten kunnen hopelijk een groot aantal van de Amsterdammers over de streep getrokken worden om de gemeentelijke plannen af te wijzen. Bij het referendum zullen echter ten minste 155.000 stadgenoten tegen aanleg moeten stemmen om het raadsbesluit ongedaan te maken.

Om zoveel mensen op te wekken tegen aanleg te stemmen is het allereerst noodzakelijk om onze argumenten ruimschoots via de mediakanalen naar buiten te brengen. Laten we hopen dat onze leden zich hiervoor willen inzetten.

Ook kan gedacht worden aan het rechtstreeks benaderen van potentiële stemmers. Als onze leden zouden besluiten om enige kennissen of andere stemgerechtigden 's avonds telefonisch te benaderen, dan kunnen daarmee duizenden extra tegenstemmers gemotiveerd worden om naar de stembus te gaan. Ik stel verder voor om, voorafgaand aan het referendum, telefonisch contact te leggen met bijvoorbeeld vijf willekeurige stadgenoten, en hun de volgende vragen te stellen:

- Gaat u stemmen bij het referendum over IJburg?
- Bent u voor of tegen de aanleg van IJburg?

Afhankelijk van de antwoorden kunt u vervolgens argumenten aangeven (zie boven), waarom het noodzakelijk is tegen het gemeentelijk raadsbesluit te stemmen. Als de betreffende personen hiervan overtuigd zijn geraakt, dan kan hen tevens gevraagd worden om op hun beurt weer stemgerechtigde mensen te bellen met een gelijkkluidend advies. Daarbij kan het ook helpen als deze mensen wordt verteld dat de benodigde 155.000 tegenstemmen mogelijk niet gehaald worden zonder hun medewerking.

Verder zou onze VWG kunnen overwegen om begin maart een excursie te organiseren op de Diemerzeedijk, alwaar stadgenoten kennis kunnen maken met dit fraaie natuurgebied aan de stadsrand. Voor dit doel zullen er berichtjes geplaatst moeten worden in de zogenaamde huis-aan-huisbladen of in Het Parool.

Tot slot het volgende: Het Milieucentrum Amsterdam heeft dringend vrijwilligers nodig voor hun mobiele tentoonstelling over het IJmeer en de dreigende aantastingen. Als u hulp kunt bieden bij dit goede initiatief, dan zal dit zeer gewaardeerd worden. Bij de coördinator van deze tentoonstelling, Karin van Weezel van het Milieucentrum, kunt u zich telefonisch (020-624 15 22) opgeven.

Laten wij hopen dat onze leden een steentje zullen bijdragen aan deze actie om het IJmeer te behouden. Vooral uw medewerking voor het opwekken van potentiële tegenstemmers kan van groot belang zijn. Deze extra behaalde stemmen zouden wel eens de doorslag kunnen geven bij de uiteindelijke uitslag. En ... vergeet vooral ook niet zélf te gaan stemmen.

Met dank aan Peter van der Linden en Dirk Jan Booij voor het verstrekken van informatie voor dit artikel.

IJmeer winter 1997 (foto Mark Kuiper)